

TÜRKİYE’NİN EGE’DEKİ GRİ ADALAR YAKLAŞIMININ HUKUKİ ALTYAPISI

Dr. E. Amiral Ergun MENGİ¹

Giriş

Figen Akad isimli Türk ticaret gemisinin, 25 Aralık 1995 tarihinde Bodrum’un 3.8 mil uzağında Kardak Kayalıklarında karaya oturmasını takiben, Kardak Kayalıklarının egemenliği konusundaki anlaşmazlık Ege’de egemenlik ihtilaflarına resmi bir nitelik kazandırmıştır². Bu

tesadüfi olayın öncesinde ve sonrasında icra ettiği bazı faaliyetlerle Yunanistan’ın, Ege’de uluslararası antlaşmalarla kendisine devredilen hükümlerlik haklarını daha da genişletmeye çalışması ve Türkiye’nin, Anadolu’nun 3 deniz mili dışında kalan ada, adacık ve kayalıkların tamamına Yunanistan’ın sahip olamayacağına yönelik iddiaları, Ege Denizi uyuşmazlıklarına yeni bir boyut kazandırmıştır.

Ege Denizi’nin Hukuki Statüsünü Belirleyen Uluslararası Antlaşmalar ve Arka Planları

Girit Adası’nın 1669 yılında Osmanlı ülkesine dahil edilmesiyle, Yunanistan’ın bağımsızlığına kadar, Ege adalarının tamamı Osmanlı egemenliğine girmiştir. Ege’nin batısında yer alan Kuzey Sporad ve Kiklat Adaları, 24 Nisan 1830’da Yunanistan’a bırakılmış, Menteşe Adaları (16 ada), Trablusgarp Harbi sırasında İtalya’nın işgaline uğramıştır. 8 Ekim 1912- 30 Mayıs 1913 tarihleri arasında icra edilen Balkan Harbi’nde, Yunanistan Ege

adalarından Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada, Limni, Bozbaba, Sakız, İpsara, Sisam ve Ahikerya’yı işgal etmiştir.

- 1829 **Edirne** ve 1832 **İstanbul** Antlaşmaları; Osmanlı İmparatorluğu, 1829 yılında Rusya ile imzaladığı Edirne Antlaşmasıyla, Yunanistan’ın bağımsızlığını kabul etmiştir.

- 30 Mayıs 1913 tarihli **Londra Antlaşması**³, 14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması, Balkan Savaşları sonrasında

imzalanan Londra Antlaşması’nın 4’üncü maddesi ile Osmanlı Devleti, Girit Adası üzerindeki tüm haklarından Balkan Devletleri lehine vazgeçmiştir.⁴

¹ Emekli Amiral, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Doktora Mezunu, ergunmengi@gmail.com

² Sertaç H. Başeren, **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, 2006, ss.46-47.

³ Londra Antlaşması, 30 Mayıs 1913, I. Balkan Savaşı sonunda Osmanlı Devleti’nin yenilmesiyle imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti’nin batı sınırı Midye-Enez hattı olacaktır. Selanik, Güney Makedonya ve Girit, Yunanistan’a verilecektir. Orta ve Kuzey Makedonya, Sırbistan’a bırakılacaktır. Ege Adaları’nın geleceğinin saptanması büyük devletlere bırakılacaktır.

⁴ Londra Antlaşması, Md.4 Girit Adası Yunanistan’a bırakılacak, Md.5. Ege Denizinde Girit Adası dışında kalan adaların kime ait olacağını tespitini, Büyük Devletler kararına bırakılacak.

- 03 Şubat 1914 tarihli **Altı Büyük Devlet Kararı**; Gökçeada, Bozcaada, Tavşan adaları ve Meis Adasını Osmanlı İmparatorluğu'na geri verilmiş ve o tarihte Yunan işgali altında bulunan Ege adalarının Yunanistan'a devredilmesi kararlaştırılmıştır.

- 24 Temmuz 1923 tarihli **Lozan Barış Antlaşması**, Ege adaları hakkında temel metinleri 6, 12, 15 ve 16'ncı maddelerinde yer almaktadır. Lozan Antlaşması'nın Md. 12'de⁵, Türkiye'nin egemenliğini devrettiği adalar ismen sayılarak ve bu adalara yakın adacıklar ibaresiyle İtalya ve Yunanistan'a devredilmiştir⁶.

- 10 Şubat 1947 tarihli **Paris Barış Antlaşması'nın** 14/1. Maddesi gereğince⁷, İtalya **ismen** sayılan Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) ve Castellorizo, ile bu adaların civarındaki, adacık ve kayalıkları Yunanistan'a devredilmiştir.

Türkiye'nin İddiası: Türkiye, uluslararası hukuk kurallarına göre bir toprak parçası veya adanın egemenlik devrinin ancak sınırları net olarak sınır taşları ve dere, nehir gibi coğrafi olarak belirlenerek; ada ise ismen zikredilerek verilebileceğini; Ege'de de adaların egemenliğinin ismen belirtilerek verildiğini; ancak bu antlaşmalarda **ismen belirtilmeyen** 152'den fazla ada, adacık ve kayalığın egemenliğinin tartışmalı olduğunu, bunların anlaşmalarla Yunanistan'a devredilmediğini iddia etmektedir.

Yunanistan'ın İddiası: Yunanistan, Ege'de ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenliğin, 1923 Lozan ve 1947 Paris Barış Antlaşmalarının, Ege Adaları üzerinde egemenliğin tesisi konusunda hiçbir boşluk ve eksiklik içermediğini ve bu bölgede statüsü belli olmayan ada, adacık ve kayalığın mevcut olmadığını iddia etmektedir.

Türkiye'nin Tezleri; Türkiye, Ege'de Osmanlı/Türk hâkimiyetinden çıkan ve Yunanistan'a devredilen adaların, hukuken bağlayıcı bulunan uluslararası antlaşmalarda, açıkça tanımlandığını ve **ismen** sayıldığını, ismen sayılmayan bazı ada, adacık ve kayalıkların ise tarif edilerek egemenlik devrinin yapıldığını ifade etmektedir.

⁵ Lozan Antlaşması, Madde 12 . İmroz ve Bozca Adaları ile Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin 17/30 Mayıs 1913 günlü Londra Andlaşmasının beşinci ve 1/14 Kasım 1913 günkü Atina Andlaşmasının on beşinci Maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 günkü Londra Konferansında alınıp 13 Şubat 1914 günü Yunan Hükümetine bildirilen karar, işbu Andlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve on beşinci Maddede yazılı olan Adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak koşulu ile doğrulanmıştır. Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, işbu Andlaşmada tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır.

⁶ Lozan Antlaşması, Md.15, Türkiye aşağıda sayılan Adalar üzerindeki tüm hak ve senetlerinden İtalya yararına vazgeçer: Bugün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Astropalia), Kodoş (Rhodes), Kalki (Calki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Simi) ve İstanköy (Kos) Adaları ile bunlara bağlı olan adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası

⁷ 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14/1. maddesinin İngilizcesi şöyledir. "1. Italy hereby cedes to Greece in full sovereignty the Dodecanese Islands indicated hereafter, namely Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) and Castellorizo, a well as the adjacent islets.", 14/2. These islands shall be and shall remain demilitarised.

- 24 Temmuz 1923 tarihli **Lozan Barış Antlaşması**, Ege adaları hakkında antlaşmanın temel metinleri 6, 12, 15 ve 16'ncı maddelerinde yer almaktadır. Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesinde⁸, Türkiye'nin egemenliğini devrettiği ve Türk egemenliğinde kaldığı teyit edilen adalara ilişkin iki ayrı düzenleme gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin egemenliğini devrettiği adalardan bir kısmı ismen anılarak, bir kısmı da Altı Büyük Devlet Kararına atıfta bulunularak tespit edilmiştir. Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya **ismen** sayılarak; Taşoz, Bozbaba ve İpsara ise ismen sayılmayarak Altı Büyük Devlet Kararına referans yapılarak Yunanistan'a verilmiştir⁹. Bunların dışında Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adaları üzerlerindeki Türk egemenliği, Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesi ile **ismen** belirtilerek teyit edilmiştir. Aynı maddede, Asya sahillerine üç mil mesafeden daha yakın olan adalar üzerindeki Türk hakimiyeti de teyit edilmiştir.

Lozan Barış Antlaşması'nın 15'inci maddesinde Batnoz, Lipso, Leryoz, Kilimli, İstanköy, İncirli, Sömbeki, İlyaki, Herke, Rodos, Kerpe, Çoban Adası ve İstanbulya şeklinde **ismen** sayılan 13 ada ile bu adalara bağlı adacıklar ve Meis Adası üzerindeki egemenlik hakları İtalya'ya devredilmiştir¹⁰.

- 10 Şubat 1947 tarihli **Paris Barış Antlaşması'nın** 14/1. Maddesi gereğince¹¹, İtalya **ismen** sayılan Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) ve Castellorizo, ile bu adaların civarındaki, adacık ve kayalıkları Yunanistan'a devredilmiştir.

- Diğer bir antlaşma ile 29 Mart 1964'te İngiltere, Çuha ve Küçük Çuha Adalarını Yunanistan'a devretmiştir.

Özetle; Türkiye, bu uluslararası hukuki bağlayıcılığı olan antlaşmalarda ismen belirtilen adalar haricindeki 152'den fazla ada, adacık ve kayalığın egemenliğinin tartışmalı olduğunu, bunların otomatik olarak Yunanistan'ın egemenliğinde olmadığını iddia etmektedir.

Bu konuda Türk tezini destekleyen diğer bir belge de İkinci Dünya Harbinde bir kısım Ege adalarını Almanlardan geri alan ve bilahare Yunanistan'a devreden İngiltere, ellerinde

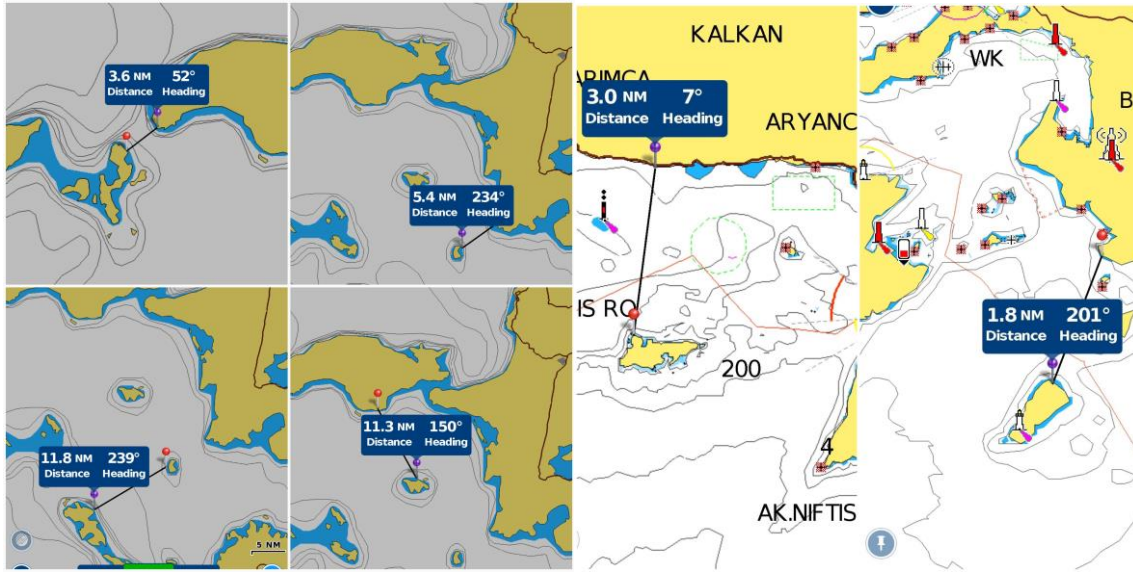
⁸ Lozan Antlaşması, Madde 12 . İmroz ve Bozca Adaları ile Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin 17/30 Mayıs 1913 günlü Londra Andlaşmasının beşinci ve 1/14 Kasım 1913 günkü Atina Andlaşmasının on beşinci Maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 günkü Londra Konferansında alınıp 13 Şubat 1914 günü Yunan Hükümetine bildirilen karar, işbu Andlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve on beşinci Maddede yazılı olan Adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak koşulu ile doğrulanmıştır. Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, işbu Andlaşmada tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliğindedir.

⁹ Ali Kurumahmut, **Ege'de Temel Sorun; Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998, Sertaç H. Başeren, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü" ss. 81-95.

¹⁰ Lozan Antlaşması, Md.15, Türkiye aşağıda sayılan Adalar üzerindeki tüm hak ve senetlerinden İtalya yararına vazgeçer: Bugün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Astropalia), Kodoş (Rhodos), Kalki (Calki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Simi) ve İstanköy (Kos) Adaları ile bunlara bağlı olan adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası

¹¹ 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14/1. maddesinin İngilizcesi şöyledir. "1. Italy hereby cedes to Greece in full sovereignty the Dodecanese Islands indicated hereafter, namely Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) and Castellorizo, a well as the adjacent islets.", 14/2. These islands shall be and shall remain demilitarised.

tuttukları sürece yayınlamış oldukları 1943 ve 1944 tarihli Ege haritalarında, Kardak ve benzer bazı ada ve adacıklar Türk egemenliğinde göstermişlerdir¹².

Lozan Barış Antlaşması Md.6'daki "İşbu antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları kıyıya **3 milden daha yakın bulunan ada ve adacıkları içine alacağına**" ve Md.12'deki "...İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, **Asya kıyısından üç deniz milinden az bir uzaklıkta bulunan adaların Türk egemenliğinde kalacağına**" ilişkin hükümler (Bkz. Yukarıdaki haritalar, Sisam ve Meis etrafında isimleri antlaşmalarda yer almayan adaları göstermektedir). Türkiye'yi üç deniz mili içine hapseden bir yaklaşım değildir. Bu maddeler, aslında egemenlik devrinin ancak isim verilerek olabileceği şeklindeki Türk tezini desteklemekte ve demektedir ki, "isimlerini yazamadığımız çok sayıda ve kıyıda 3 deniz mili uzaklığındaki adalar kıyı devletine aittir. Lozan'ın 6. Maddesi genel bir maddedir. Yunan ana kıtası veya bir adasına, İtalya, Suriye, Bulgaristan ana kıtasına 3 mil mesafede kalan ada ve adacıkları anılan ülke egemenliğine vermektedir. Ancak **12. Madde özeldir Türkiye'nin güvenliği ve barışı esas alınmıştır**. Türkiye ana kıtası ve adalarının 3 mili içindeki adalar Türkiye'nin egemenliğindedir.

Burada Yunanistan tarafından ısrarla dile getirilen ve en çok tartışılan 16. Maddeyi¹³ etraflıca incelemek gerekmektedir. Lozan Antlaşması, Md.16'da, "Türkiye, işbu Anlaşma'da.....egemenliği **tanınmış** adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; ... bu adaların geleceği, ilgililerce **saptanmış** ya da **saptanacaktır**" hükmü yer almaktadır.

¹² Başeren, a.g.e, s.66

¹³ Lozan Ant. Madde 16 — Türkiye işbu Andlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Andlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı **tanınmış** bulunanlar dışındaki Adalarda ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da **saptanacaktır**. Her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar. İşbu Maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırları bulunan ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz. (Article 16: Turkey hereby renounces all rights and title whatsoever over or respecting the territories situated outside the frontiers laid down in the present Treaty and the islands other than those over which her sovereignty is recognised by the said Treaty, **the future of these territories and islands being settled or to be settled by the parties concerned**)

Lozan ve Paris Antlaşmalarının ilgili da **ismen sayılan o kadar çok ada varken**, Lozan'ın 16'ncı maddesini **toptan bir feragat olarak yorumlamak** hem Lozan Barış Antlaşması'nın içeriğine hem de egemenlik devrine ilişkin Uluslararası Hukuk kurallarına uygun değildir¹⁴.

Peki, o zaman 16. Maddedeki bu feragat ifadesi niçin yazılmıştır? Bu husus dikkatle incelenmesi gereken bir maddedir ve düğüm burada çözülecektir. I. Dünya Savaşı ile yıkılan ve paylaşılan Osmanlı İmparatorluğu o kadar büyük bir cihan imparatorluğu idi ki, sınırları Tunus'tan, Karadeniz'e; Kızıldeniz'den Basra Körfezine kadar uzanmaktaydı. Bu kadar büyük bir deniz coğrafyasında Kızıldeniz'de, Libya önlerinde, Tunus önlerinde, Basra Körfezinde isimleri yazılması unutulmuş, bir toprak parçası, ada, adacık kayalık kalırsa, Türkiye'nin ileride bir hak iddia etmesini şimdiden engellemek amacıyla yazılmıştır¹⁵. Bu amaç o kadar belirgindir ki maddeyi yazarken sadece adalardan bahsedilmemiş “...belirlenen sınırlar dışındaki **topraklar ile ...adalardan..**” şeklinde kaleme alınmıştır. İşte Türkiye; egemenliği devredilmeyen 152 ada/adacık ve kayalığın egemenliğinin **saptanacağı** uluslararası konferansı/anlaşmayı halen beklemektedir.

Uluslararası Hukuk ve Mahkeme Kararları; Bu konuya açıklık getirecek Uluslararası Hukuk ve Mahkeme kararları var mıdır? Evet, Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi, Lozan Barış Antlaşmasına kadar Osmanlı egemenliğinde bulunan Kızıldeniz'deki ada, adacık ve kayalıklar üzerinde, Eritre ile Yemen arasındaki egemenlik uyuşmazlığını, 9 Ekim 1998

tarahinde karara bağlamıştır. Sürekli Hakem Mahkemesi, Lozan'ın 16ncı maddesini yorumlayarak; “Türkiye'nin 1923'e kadar egemenliği altında bulunan Kızıldeniz adaları üzerindeki haklarından feragat ettiği; bu adalar üzerinde münhasır egemen yetki kullanımının şimdilik belirlenmediği ve bu belirsizliğin ileride ilgili taraflarca çözüme bağlanacağını”, hüküm altına almıştır.

İleride benzeri bir Uluslararası Hakem Mahkemesine gidilmesi durumunda adalardaki devlet uygulamaları önem kazanmaktadır. Yunanistan bu nedenle, bahse konu adalarda hayvan beslemekte, fener dikmekte, kuş göç yolları

gözetleme kuleleri dikmekte, dini şapeller inşa etmekte ve aleni olarak üst düzey ziyaretler yapmaktadır¹⁶.

¹⁴ Kurumahmut, a.g.k. s.94.

¹⁵ Ergun MENĐİ, , “Ege'deki Türk-Yunan Sorunlarının Uluslararası Hukuk Bakımından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2008, ss. 59-60.

¹⁶ <http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/ankara-yine-uyudu-egede-17nci-adamiz-da-ısgal-edildi-1177628/>

Bu uygulamaların ileride egemenlik hakkına gerekçe olarak gündeme getirileceği aşikârdır. Türkiye, Yunanistan'ın bu uygulamalarının benzerini icra etmese de en azından, protesto etmeli ve kayıtlara geçirmelidir.

Sonuç

Ege Denizi'nde antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmeyen ada, adacık ve kayalıklar üzerinde Türkiye'nin hak iddia etmesi hukuken doğrudur. **TÜRKİYE 1923 yılından beri**, Ege, Akdeniz, Kızıldeniz ve Basra Körfezinde Egemenliği antlaşmalarla devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların egemenliğinin belirlenmesi için; **Lozan Antlaşması Md. 16 da belirtildiği gibi yapılacak uluslararası antlaşma/konferansı BEKLEMEDİR**. Bu adaların egemenlik hakları **saptanmalı** ve ondan sonra Ege'de ve Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarına ilişkin sorunlar ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Başeren, Sertaç Hami, **Ege Sorunları**, Dz.Tarih Araştırmalar Vakfı, Ankara, 2006, s.185.

Başeren, Sertaç Hami, "**Kıta Sahaneli: Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi İlişkileri**", Dış Politika Dergisi, C.VI, 1995.

Başeren, Sertaç Hami, Kurumahmut Ali, **Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, Ankara Üniversitesi basımevi, Ankara, 2003.

Apatay, Çetinkaya, **Ege'de Olup Bitenler**, Dz.K. İkmal Grup Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 2006.

Denk, Erdem, **Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku/Diaouyu Adaları Örnekleri)**, Ankara 1999.

İnan Yüksel, Başeren, Sertaç Hami, **Status of Kardak Rocks-Kardak Kayalıklarının Statüsü**, Ankara 1997.

Kurumahmut Ali, (yayına hazırlayan) **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.

Pazarcı Hüseyin, "**Ege denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü**", *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, derleyen Vaner, S., Ankara 1990, s.118.

Syrigos, Angelos M., **The Status of the Aegean Sea According to International Law**, Sakkoulas/Bruylant,1998.